

**Pieksämäen kaupungin
varhaiskasvatussuunnitelma
2022**

Nimi	Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2022
Kunta	Pieksämäki
Hyväksymispäivämäärä	15.6.2022
Pdf luotu	17.6.2022

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat.	1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.	2
1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.	2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	4
1.4. Paikallisesti päätettävät asiat.	6
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.	8
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.	8
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.	10
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	13
2.4. Arvoperusta.	15
2.5. Oppimiskäsitys.	16
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	17
2.7. Laaja-alainen osaaminen.	18
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen.	19
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.	20
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.	22
2.7.4. Monilukutaito.	23
2.7.5. Digitaalinen osaaminen.	24
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen.	24
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.	26
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	27
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.	28
3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.	29
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo.	30
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.	31
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.	31
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	33
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	35
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.	36
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa.	37
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.	39
4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	39
4.2. Pedagoginen dokumentointi.	40

4.3. Monipuoliset työtavat.	41
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	43
4.5. Oppimisen alueet.	45
4.5.1. Kielten rikas maailma.	46
4.5.2. Ilmaisun monet muodot.	48
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme.	51
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	52
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	54
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	57
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus.	58
5. Lapsen tuki.	60
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.	60
5.2. Yhteistyö tuen aikana.	62
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.	62
5.2.2. Monialainen yhteistyö.	63
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	65
5.3.1. Yleinen tuki.	66
5.3.2. Tehostettu tuki.	67
5.3.3. Erityinen tuki.	68
5.3.4. Tuen muodot.	68
5.4. Lapsen tuen arviointi.	70
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	71
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.	73
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	75
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.	76
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	76

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

Pieksämäellä:

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Tämän oikeuden turvaamiseksi jokainen varhaiskasvatuksessa olevan lapsen kanssa työskentelevä noudattaa Pieksämäen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja muita toimintaa ohjaavia normeja. Jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet.

1 Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

2 Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

3 Varhaiskasvatuslaki 3 §

4 HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä⁸.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹

5 Varhaiskasvatustilasto 2 §

6 Varhaiskasvatustilasto 21 §

7 Varhaiskasvatustilasto 1 §

8 Varhaiskasvatustilasto 22 §

9 Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäellä tarjotaan monipuolisia varhaiskasvatuspalveluja lapsiperheiden tarpeisiin. Kunnallisten palvelujen lisäksi perheille voidaan myöntää palveluseteli yksityisen palveluntarjoajan tuottamiin palveluihin. Palveluja pyritään kehittämään asiakaslähtöisesti ja esiin tulevien tarpeiden mukaisesti. Pieksämäellä tarjotaan myös avointa varhaiskasvatustoimintaa Perheiden Hermannissa leikki- ja perhekerhojen muodossa viikoittain.

Pieksämäki on pinta-alaltaan suuri kunta, jossa kuntakeskuksen ja kylien väliset etäisyydet voivat olla yli 20 km suuntaansa. Alle kouluikäisten lasten lukumäärä ja varhaiskasvatuspalvelujen tarve vaihtelee vuosittain ja alueittain. Seudullista yhteistyötä tehdään naapurikuntien kanssa järjestämällä palveluja puolin ja toisin lasten huoltajien työmatkasuunnan mukaisesti. Pieksämäen kaupungissa varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisissa ja yksityisissä päiväkodeissa sekä perhepäivähoidossa.

Jäppilän kirkonkylässä toimii Kontiopuiston päiväkodin etäryhmä ja Virtasalmen kirkonkylässä palveluista vastaa ryhmäperhepäiväkotii. Hiekanpään ja Tahinimen päiväkodeissa on tukea tarvitseville lapsille pienryhmät. Varhaiskasvatuspalveluihin sisältyy konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan, perheohjauksen ja puheterapeutin palvelut. Tavoitteena on järjestää varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Yksityisiltä palvelujen tuottajilta hankittavien varhaiskasvatuspalvelujen on vastattava sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Palvelut on järjestettävä varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti sekä noudattaen Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman linjauksia. Yksityisten päiväkotien ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaa varhaiskasvatuksen johtaja ja varhaiskasvatuksen palveluesimiehet yksityisten perhepäivähoitajien osalta.

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta ja sitä järjestetään kunnallisissa päiväkodeissa ja kyläkouluilla sekä ostopalveluna yksityisiltä päiväkodeilta tarpeen mukaan. Jos lapsi tarvitsee esiopetuksen lisäksi täydentävää varhaiskasvatusta, se järjestetään päiväkodissa.

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73§

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Koulun esioppilaille järjestetään varhaiskasvatusta joko ryhmäperhepäiväkodissa tai koulun iltapäiväkerhossa.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista²⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot²².

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen

17 Varhaiskasvatusturva laki 23 §

18 Varhaiskasvatusturva laki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

19 Varhaiskasvatusturva laki 23 §

20 HE 148/2021, s. 34

21 Varhaiskasvatusturva laki 23 §

22 Varhaiskasvatusturva laki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

23 Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy²⁵. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkähoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä²⁸.

PIEKSÄMÄELLÄ

Jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma noin kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloittamisesta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään valtakunnallista Opetushallituksen laatimaa lomaketta. Henkilöstölle on tehty yhteinen ohjeistus lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen. Lapselle, joka esiopetuksen lisäksi tarvitsee varhaiskasvatusta, täydennetään esiopetussuunnitelmaa tarvittaessa varhaiskasvatuksen osalta.

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

1.4. Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustlain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana²⁹. Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatustlain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- tukeen liittyvien hallintopäätösten³⁰ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

PIEKSÄMÄELLÄ

Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma:

- koskee kunnallisia ja yksityisiä varhaiskasvatuksen toimijoita: päiväkodit, avoin varhaiskasvatus, perhepäivähoito ja ryhmäperhepäiväkodit
- on velvoittava
- sitä arvioidaan ja kehitetään

²⁹ Varhaiskasvatustlain 22 §

³⁰ Varhaiskasvatustlain 15 e §

- huomioidaan paikalliset erityispiirteet, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset
- tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ei sulje pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä
- on suomenkielinen
- noudattaa valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden rakennetta ja asioiden käsittelyjärjestystä

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen:

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta ja osallistua ulkopuoliseen toiminnan arviointiin. Arviointia ja kehittämistä käsitellään tarkemmin tämän suunnitelman viimeisessä osiossa: Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.

Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma julkaistaan:

- Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatuksen nettisivut
- ePerusteet.opintopolku.fi
- lähetetään jokaiseen varhaiskasvatussyksikköön sähköisesti

Muutokset valtakunnallisissa varhaiskasvatuksen perusteissa ovat edellyttäneet vastaavien muutosten tekemistä Pieksämäen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Työryhmässä, joka on vastannut käytännön työskentelystä, on ollut edustus sekä yksityisistä että kunnallisista päiväkodeista, kunnallisesta perhepäivähoidosta ja avoimesta varhaiskasvatuksesta. Työryhmään on kuulunut myös varhaiskasvatuksen erityisopettajat ja varhaiskasvatuksen johtaja.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³¹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³². Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³³.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁴. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁵.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁶. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁷ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁸ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁹. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴⁰. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴¹, tasa-arvolaki⁴², Euroopan

31 Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

32 Varhaiskasvatustilain 1 §

33 Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

34 Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

35 Varhaiskasvatustilain 52 §

36 Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

37 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

38 Hallintolaki (434/2003)

39 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

40 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

41 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

ihmisoikeussopimus⁴³, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁴, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁵, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁶ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁷.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁸, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁹. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵⁰, sosiaalihuoltolakia⁵¹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵², kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵³ ja terveydenhuoltolakia⁵⁴ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁵ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inkluusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;

42 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

43 Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999

44 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

45 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

46 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

47 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

48 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

49 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

50 Varhaiskasvatuslaki 15 a §

51 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

52 Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

53 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

54 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

55 Varhaiskasvatuslaki 3 §

10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimintojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu⁵⁸. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁵⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla⁶² (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶³. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁴.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁴ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁵. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä⁶⁶.

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁷. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁸.

Varhaiskasvatustilaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷⁰. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷¹. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷². Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustilain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän⁷³.

65 Varhaiskasvatustilaki 1 §

66 Varhaiskasvatustilaki 4 ja 16 §

67 Varhaiskasvatustilaki 34–38 §

68 Varhaiskasvatustilaki 25 §

69 Varhaiskasvatustilaki 2, 25 ja 35 §

70 Varhaiskasvatustilaki 1 ja 38 §

71 Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

72 Varhaiskasvatustilaki 38 §

73 Varhaiskasvatustilaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa⁷⁴.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatusta järjestetään Kontiopuiston, Tahiniemen, Maaselän, Nenonpellon ja Hiekanpään päiväkodeissa, joista Kontiopuiston päiväkodin etäryhmä sijaitsee Jäppilän kirkonkylässä. Päiväkodissa lapset toimivat ryhmissä, jotka muodostetaan lasten ikä, kehitykselliset tarpeet ja päiväkodin tilat huomioiden. Varhaiskasvatustilain määrittelee henkilökunnan kelpoisuudet ja määrän suhteessa lasten määrään. Päiväkodin lapsiryhmissä työskentelee varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia ja avustajia. Päiväkodit ovat avoinna lasten hoitoaikojen mukaan pääsääntöisesti klo 6.30- 17.00 ja erikseen sovittaessa huoltajien työstä johtuvista syistä klo 6.00 – 18.00. Ympäri vuorokautista ja viikonloppuhoitoa järjestetään vain kantakaupungissa Hiekanpään vuoropäiväkodissa. Vuorohoitoon ei ole subjektiivista oikeutta ja sitä tarjotaan vain huoltajien työstä tai opiskelusta johtuvan tarpeen mukaan.

Perhepäivähoitoa järjestetään perhepäivähoitajan, lapsen kotona tai ryhmäperhepäiväkodissa. Perhepäivähoitajat työskentelevät itsenäisesti kodeissaan lapsiryhmänsä kanssa. Perhepäivähoidon esihenkilö huolehtii siitä, että toiminta on pedagogisesti varhaiskasvatussuunnitelman mukaista. Perhepäivähoidon ominaispiirteitä ovat oppimisympäristön kodinomaisuus ja pienessä ryhmässä toimiminen. Perhepäivähoidon varahoito järjestetään varahoitajan luona, Sinikellon ryhmäperhepäiväkodissa tai päiväkodeissa. Perhepäivähoitajan päivittäinen työaika määräytyy lasten hoitoaikojen mukaan. Pieksämäellä on myös yksityisiä perhepäivähoitajia palvelusetelin tuottajina.

Virtasalmen kirkonkylässä ryhmäperhepäivähoitoa järjestetään 8 – 12 lapsen ryhmässä Tilhen ryhmäperhepäiväkodissa. Ryhmäperhepäiväkodin aukioloajat määräytyvät lasten hoitoaikojen mukaisesti. Jos ryhmäkoko ylittää 8 lasta, tulee yhdellä työntekijällä olla vähintään varhaiskasvatuksen lastenhoitajan kelpoisuus. Toiminta on kodinomaista ja pienryhmissä toteutettua. Ryhmäpäivähoidon johtaminen tukee tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatuksen palveluja järjestetään Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) omistamassa kiinteistössä osoitteessa Savontie 40. Toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä MLL:n Pieksämäen paikallisyhdistyksen hallituksen kanssa. Avoin varhaiskasvatus ja MLL Pieksämäen paikallisyhdistyksen ylläpitämä perhekahvila muodostavat yhdessä Perheiden Hermannin. Avoimen varhaiskasvatuksen toimintana järjestetään 2-5-vuotiaiden lasten leikkikerhoja ja muuta aktiivista toimintaa perheille. Perhekerhot toteutuvat yhteistyössä MLL:n kanssa. Varhaiskasvatuksen perheohjaaja työskentelee aktiivisesti perheiden kanssa Perheiden Hermannissa.

Varhaiskasvatustilain korostaa pedagogiikan merkitystä ja sen johtamista. Päiväkodin johtaja on myös pedagoginen johtaja, joka johtaa moniammatillista työtä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Työtiimeissä varhaiskasvatuksen opettajalla on pedagoginen kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, tavoitteiden toteutumisesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara silloin, kun kaikkien osaaminen on käytössä ja vastuut, tehtävät sekä ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla.

Pieksämäellä toimii kunnallisten päiväkotien lisäksi myös yksityisiä päiväkoteja, joiden palveluihin perheet voivat hakea palveluseteliä kaupungilta palveluohjauksen kanssa neuvottelemalla.

⁷⁴ Varhaiskasvatustilain 13 §

Yhteistyö eri toimintamuotojen kesken

- Varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen yhteistyö painottuu varahoidon ja yhteisten päivystysten järjestämiseen loma-aikoina. Henkilöstöä kannustetaan varhaiskasvatusmuotojen väliseen yhteistyöhön ja yhteisten tapahtumien järjestämiseen.
- Varhaiskasvatuksen johtoryhmään kuuluvat kunnalliset varhaiskasvatuksen esihenkilöt ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Johtoryhmän tehtävänä on koordinoita, suunnitella, kehittää ja arvioida kaikkea varhaiskasvatuksen palvelutoimintaa sekä henkilöstö- ja taloushallinnon tehtäviä.
- Varhaiskasvatuksen erityistiimi, johon kuuluu varhaiskasvatuksen erityisopettajat, varhaiskasvatuksen johtaja, puheterapeutit ja toimintaterapeutti kokoontuu 4 krt vuodessa. Erityistiimissä kehitetään yhteistoimintakäytäntöjä, käsitellään ajankohtaisia erityiskasvatuksen asioita ja on mahdollisuus konsultaatioon tarvittaessa.
- Varhaiskasvatuksen esihenkilöistä ja varhaiskasvatuksen erityisopettajista koostuva kehittämistyöryhmä kokoontuu kuukausittain tai tarvittaessa ajankohtaisten pedagogisten kysymysten äärelle linjaamaan ja kehittämään varhaiskasvatuspalvelujen toimintakulttuuria.
- Yksityisten ja kunnallisten päiväkotien päiväkodin johtajat ja varhaiskasvatuksen johtaja sekä varhaiskasvatuksen palveluesimiehet kokoontuvat yhteistyöpalaveriin säännöllisesti 2-4 krt vuodessa tai tarvittaessa kehittämään yhteistyökäytäntöjä.

Varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutuminen eri toimintamodoissa

- Varhaiskasvatusta toteutetaan jokaisessa lapsiryhmässä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määriteltujen tavoitteiden mukaisesti.
- Huomioidaan toimintamuodon erityispiirteet ja muut toimintaedellytykset.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁵.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä

75 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä⁷⁶.

PIEKSÄMÄELLÄ

Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua:

Lapsen siirtyessä kotoa varhaiskasvatukseen tai esiopetukseen:

- Yksikön esihenkilö ilmoittaa perheelle lapsen varhaiskasvatuspaikan yhteystietoineen ja sopii aloitusajankohdan.
- Tiedon saatuaan perhe ottaa yhteyttä lapsen tulevaan lapsiryhmään tai perhepäivähoitajaan ja sopii tutustumisesta. Tutustumiskäynnillä perheellä on mahdollisuus tuoda esille lapseensa liittyviä asioita. Perheelle annetaan tietoa varhaiskasvatuksesta ja käytännön asioista.
- Ennen varhaiskasvatuksen alkua täytetään päiväkodeissa ja ryhmäperhepäivähoidossa perustietolomake. Perhepäivähoidossa tehdään varhaiskasvatuksen palveluesimiehen kanssa lapselle hoitosuunnitelma.
- Perheellä on myös mahdollisuus kutsua henkilökuntaa kotiinsa tutustumaan lapseen ja huoltajiin.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatusyksiköstä toiseen:

- Perhe käy tutustumassa tulevaan varhaiskasvatuspaikkaan.
- Tarvittaessa järjestetään siirtopalaveri, jossa ovat läsnä huoltaja(t), henkilökuntaa sekä tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo).

Lapsen siirtyessä esiopetukseen:

- Lapsen siirtyessä perhepäivähoidosta esiopetukseen perhepäivähoitaja on yhteydessä esiopettajaan ja he sopivat siirtopalaveriajan. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja kutsutaan siirtopalaveriin. Perhepäivähoitaja ilmoittaa siirtopalaverin ajan huoltajille, joilla on mahdollisuus osallistua palaveriin. Päiväkodin henkilökunta huolehtii palaverin aikana perhepäivähoitajan lapsiryhmästä.
- Lapsen siirtyessä päiväkodista toisen päiväkodin esiopetusryhmään varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu siirtopalaveriin lapsen esiopettajan ja välittää tiedon palaveriajasta lapsen huoltajille. Tarvittaessa kutsutaan myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja.
- Esiopetuksen opetussuunnitelmassa on kuvattu siirtymäkäytännöt esiopetuksesta kouluun.

Tiedon siirtäminen:

- Siirtopalaverissa ja -tilanteissa vastuu tiedonsiirrosta on aina lähetävällä taholla.
- Lapsen huoltajia tiedotetaan niistä tiedoista, joita siirretään eteenpäin lapsen siirtyessä varhaiskasvatuspaikasta toiseen tai perhepäivähoidosta tai päiväkodista esiopetukseen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä ja tuottajalla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi ja tuottamiseksi välttämättömät tiedot lapsen huoltajilta, opetustoimen viranomaisilta, sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta, muilta varhaiskasvatus-, sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden tuottajilta sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiltä.

Lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. (Varhaiskasvatuslaki 41§ s. 11)

⁷⁶ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁷, varhaiskasvatustlain⁷⁸ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸⁰. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita⁸¹.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸². Lasten perheidenteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

77 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

78 Varhaiskasvatustlain 20 §

79 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

80 Varhaiskasvatustlain 15 a §

81 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

82 Varhaiskasvatustlain 3 § 1 momentti 6 kohta

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyys- ja elämäntavan olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan lisäksi Pieksämäen varhaiskasvatuspalvelut noudattavat sivistyspalveluiden kehittämisohjelmassa mainittuja arvoja:

Luottamus

Kuntalaiset luottavat palveluiden laatuun ja saavutettavuuteen, päätöksentekoon sekä kunnan henkilöstöön ja päättäjiin.

Läpinäkyvyys

Kuntalaiset ovat mukana kehittämässä palvelujen järjestämistä. Kuntalaispalautetta kerätään järjestelmällisesti.

Hyvä johtaminen

Hyvä johtaminen näkyy kuntalaisten suuntaan vastuullisena toimintana.

Inhimillisuus

Kuntalainen kokee olevansa tärkeä ja hänen yksilölliset tarpeet huomioidaan mahdollisuuksien mukaan.

Yhteisöllisyys

"Ollaan pieksämäkeläisiä". Kunta koetaan yhteistyön mahdollistajana: kunta, maakunta, kolmas sektori, yritykset, kuntalaiset.

Rohkeus/Visionäärisuus

Kunta sekä palvelut muuttuvat tulevaisuusorientoituneesti.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸³.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

PIEKSÄMÄELLÄ

Lapsen laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen sekä tavoitteiden toteutumiseen päästään, kun:

- huomioidaan lasten mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet
- kehitetään toimintakulttuuria
- suunnitellaan ja arvioidaan tavoitteellisesti laadukasta pedagogista toimintaa
- tuetaan eri tavoin lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia
- käytetään oppimisympäristöjä monipuolisesti sekä arvioidaan ja kehitetään niitä jatkuvasti

Laaja-alaisen osaamisen osa-alueiden tavoitteiden toteutumisen arviointia tehdään säännöllisesti laadun arviointisuunnitelman mukaisesti. Arvioinnissa hyödynnetään erilaisia pedagogisen dokumentoinnin tapoja, jotka sovitaan yhdessä yksiköittäin ja kirjataan toimintavuosisuunnitelmaan.

laaja-alainen osaaminen

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Kieli ja vuorovaikutus ovat välineitä, joita käytetään ajatteluun, tiedon hankintaan ja tiedon välittämiseen. Laadukas varhaiskasvatus tarjoaa lapsille rikkaan kieliympäristön. Kielenkäyttö on ajattelua, tunteiden ilmaisua, sosiaalista vuorovaikutusta ja toiminnan ilmaisemista. Lapsen kieli kehittyy koko ajan ja se on yhteydessä myös puheen kehitykseen. Kiireetön ilmapiiri ja pienryhmätoiminta tukevat ajattelun ja oppimisen taitojen harjoittelua, jokaisen ajatus on tärkeä, kaikkia rohkaistaan kertomaan ajatuksiaan. Lapsen omaa oivaltamista tuetaan antamalla siihen aikaa ja kannustamalla lasta etsimään itse ratkaisuja.

Oppimisen ja ajattelun taitoja kehittävät:

- sinnikkyuden, sisun ja lannistumattomuuden vahvistaminen
- leikki- ja vuorovaikutustilanteet

- draama (nukketeatteri, teatteri, tarinan kerronta, varjoteatteri ym)
- musiikki (laulut, lorut, soittaminen, tanssi, rytmikka ym.)
- kuvataide (piirustus, maalaus, painanta)
- liikunta (yleisurheilu, pallopelit, musiikkiliikunta, ym.)
- erilaiset projektit

Harjoittelu tekee mestarin

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat

tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

PIEKSÄMÄELLÄ

Vuorovaikutus

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan asenne, tapa toimia ja ammatilliset taidot vaikuttavat vuorovaikutuksen laatuun.

- Varhaiskasvattaja luo omalla sensitiivisellä toiminnallaan lapselle mallin, kuinka olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa.
- Luodaan luottamuksellinen ja avoin, asenne-esteetön ilmapiiri.
- Aikuisella on aikaa kuunnella lasten kysymyksiä ja ajatuksia.
- Kannustetaan ja tuetaan positiiviseen vuorovaikutukseen.
- Huomioidaan lasten erilaiset oppimistyylit toiminnan suunnittelussa.
- Vastataan lapsen mielenkiinnon kohteisiin yhdessä tutkimalla, kuunnellen ja kannustaen.
- Lapset oppivat myös toisiltaan.
- Käytetään erilaisia dokumentoinnin välineitä yhdessä lapsen kanssa ja autetaan lasta havaitsemaan omaa oppimistaan sekä tunnistamaan vahvuuksiaan.

Kulttuurinen osaaminen ja ilmaisu

Varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatuksella tuetaan lapsen kulttuuri-identiteetin muodostumista ja kehittymistä. Se vahvistaa kulttuurien moninaisuuksien ymmärtämistä ja antaa kulttuurisen yleissivistyksen pohjan.

Kulttuurikasvatuksen tavoitteena on:

- tukea lapsen itsetuntoa
- kehittää lapsen monipuolista ilmaisua, mielikuvitusta ja luovuutta
- integroitua varhaiskasvatuksen eri oppimisen alueisiin
- varhaiskasvatussyksiköt saavat tietoa ja tukea eri kulttuureiden tuntemukseen.

Esimerkiksi Pieksämäen Seutuopisto ja kirjasto ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita. Lapset kasvavat vuorovaikutuksessa eri kulttuuritaustaisten lasten ja aikuisten parissa. Siten luodaan suvaitseva ilmapiiri. Suunnitelmalliseen varhaiskasvatukseen sisällytetään paljon toimintaa, esimerkiksi tapahtumat, retket sekä aiheeseen liittyvät sadut, tarinat ja pienet esitykset. Tutustutaan suomalaiseen juhlaperinteeseen mm. laulujen, lorujen, draaman, kuvallisen ilmaisun ja perinneruokien avulla. Lapsiryhmässä läsnäolevat kulttuurit huomioidaan ikätasoisesti, jolloin ymmärrys ja suvaitsevaisuus muita kulttuureita ja tapoja kohtaan kasvaa ja kehittyy.

Oppimisympäristöjä muokataan tukemaan vuorovaikutusta, kulttuurien moninaisuutta ja pedagogisia ratkaisuja. Oppimisympäristöjen tulee herättää mielenkiintoa tutkia asioita ja tukea lapsen omaa oivaltamista. Varhaiskasvatuspaikan omien oppimisympäristöjen lisäksi hyödynnetään:

- ympäröivää rakennettua ja rakentamatonta luontoa
- kirjastoja
- kirkkorakennuksia
- leikki- ja liikuntapaikkoja
- kulttuurikeskus Poleenin ja Veturitorin tarjoamia lasten kulttuuritapahtumia sekä paikallishistoriallisia retkikohteita mm. Savonradan museo, Kulttuuripappila Sylvi ja Linnakivi Mataramäessä

PEDAGOGISET
TAVOITTEET: RETKI
KULTTUURIPAPPILA
SYLVIIN

**KASVAN, LIIKUN,
KEHITYN**

- kävely
- lähiliikenteessä liikkuminen
- säännöt

**ILMAISUN MONET
MUODOT**

- lasten tulkinnat
kuvallisista viesteistä
- taide ja kulttuuri

**TUTKIN JA TOIMIN
YMPÄRISTÖSSÄNI**

- havainnoidaan
lukumääriä
ympäristössä

**MINÄ JA MEIDÄN
YHTEISÖMME**

- lähiympäristö tutuksi
- lapsen elämän piirin
laajeneminen
- kulttuuriperintö haltuun

**KIELTEN RIKAS
MAAILMA**

- kokemuksesta
keskustelu

Retki pappilaan

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

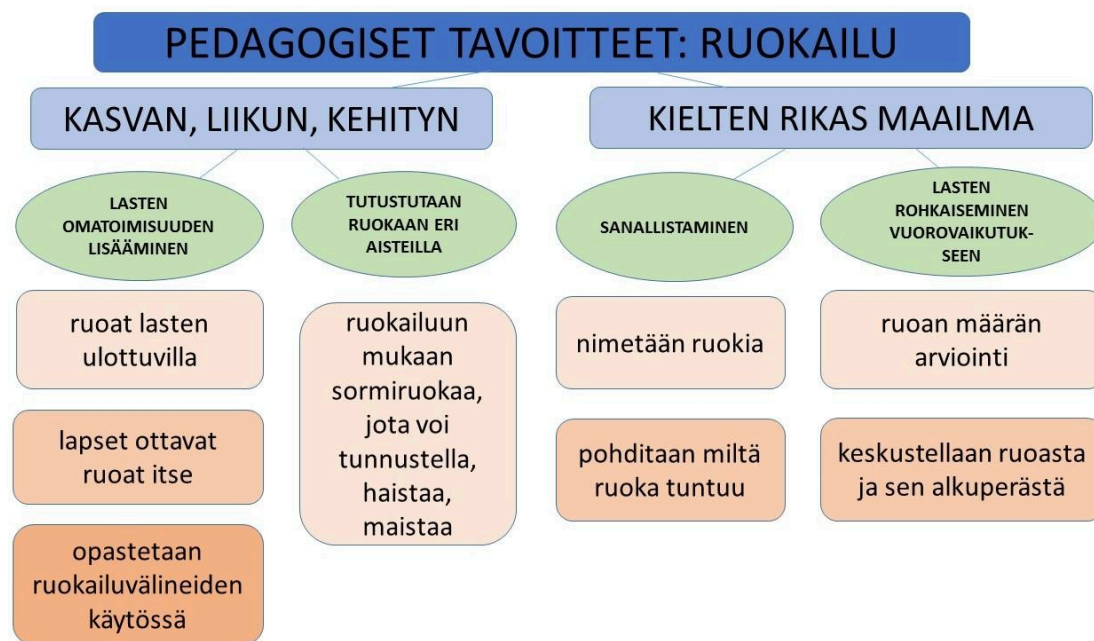
Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on edistää lapsen hyvinvointia suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on, että lapsi ymmärtää omien tekojensa seuraukset vaikutukset toisiin ihmisiin, luontoon sekä yhteiskuntaan ja hän myös toimii ymmärryksensä mukaisesti.

Kasvattaja hyödyntää tietoisesti arjen tilanteet kaikessa toiminnassa lasten kanssa:

- tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen
- vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot
- päiväohjelman selkeä rakenne ja toistot
- siisteyden, liikkumisen, ruokailun ja levon merkityksen pohtiminen lasten kanssa
- tunne- ja turvataitokasvatus
- perushoitotilanteet
- yhteisesti sovittujen sääntöjen ja sopimusten ymmärtäminen

ruokailu pedagogiset tavoitteet

2.7.4. Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

PIEKSÄMÄELLÄ

Monilukutaidon kehittäminen:

- Opitaan tulkitsemaan ja lukemaan kasvojen ilmeitä ja kehon kieltä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa.
- Käytetään erilaisia satuja, vitsejä ja arvoituksia toiminnassa lasten kanssa.
- Tarkastellaan ja analysoidaan kuvan ja äänen välittämiä erilaisia tunnelmia ja mielikuvia.
- Käytetään tarinan kerrontaa ja sadutusta.
- Rohkaistaan lapsia suulliseen ja keholliseen ilmaisuun monipuolisten harjoitusten ja leikin avulla.
- Lapset saavat kokemuksia siitä, miten kielellä ja keholla voidaan leikkiä ja viestiä monipuolisesti

2.7.5. Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

PIEKSÄMÄELLÄ

Digitaalista osaamista tarvitaan ja käytetään kaikissa varhaiskasvatusryhmissä kaikilla oppimisen alueilla työvälineenä ja pedagogiikan tukena. Tavoitteena on digitaalisten välineiden, sovellusten ja ympäristöjen käytön mahdollisuuksien laajentaminen sekä osaamisen kehittäminen.

Digitaalista osaamista harjoitellaan monipuolisesti eri tavoin:

- Tutkitaan, leikitään, kokeillaan, piirretään, kuvataan, kirjoitetaan
- Tutustutaan ja hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, esimerkiksi tiedon hakemisen välineenä
- Yhteisissä digitaalisissa projekteissa kehitetään yhteistoimintataitoja.
- Pelataan erilaisia pelejä (ilmaisu, liikkuminen, oppimispelit)
- Tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään osana vuorovaikutusta, leikin kautta oppimista, tiedon tuottamista ja dokumentointia.
- Tutustutaan turvalliseen ja vastuulliseen median käyttöön sekä opetellaan kriittistä median tarkastelua eli lähdekriittisyyttä.

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

PIEKSÄMÄELLÄ

Osallistuminen ja vaikuttaminen:

- Lasten ehdotukset ja kiinnostuksenkohteet huomioidaan toiminnan suunnittelussa.

- Kaikessa toiminnassa huomioidaan lasten osallistumismahdollisuudet ja kunnioitetaan yhdenvertaisesti kaikkien lasten oikeuksia. Osallisuus vahvistaa lapsen oikeutta tulla kuulluksi.
- Kuunnellaan lasten toiveita ja otetaan huomioon lasten mielenkiinnon kohteet toiminnan suunnittelussa, vaikka yhteistä kieltä ei olisikaan. Näin lapsi oppii ja pääsee vaikuttamaan.
- Osallisuuden kautta saadaan mieleistä tekemistä.
- Huomioidaan kaiken ikäiset lapset oman kehitystasonsa mukaisesti.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyville työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

PIEKSÄMÄELLÄ

Toimintakulttuurin kehittäminen

Henkilöstö:

- On vastuussa toimintakulttuurin luomisesta ja kehittämisestä.
- Sitoutuu varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin ja toteutukseen sekä arvoihin ja eettisiin periaatteisiin.
- Vastaa varhaiskasvatuksen toteutumisesta omassa lapsiryhmässään.

Esihenkilöt, tiimivastaavat:

- Vastaavat siitä, että paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat konkretisoituvat yksikön ja lapsiryhmien toimintakulttuurissa ja lasten vasut tehdään pedagogisella ammattitaidolla.
- Johtavat pedagogisen toiminnan kehittämistä ja toteutumisesta omassa yksikössään.
- Päiväkodin lapsiryhmissä tiimivastaavana toimii varhaiskasvatuksen opettaja, joka vastaa lapsiryhmän pedagogisesta toiminnasta.
- Perhepäivähoidossa pedagogisesta johtamisesta vastaa varhaiskasvatuksen palveluesimies.
- Perhepäivähoidossa toimivat alueelliset tiimit, joissa tiimivastaava vastaa tiedonkulusta, yhteisestä toiminnan suunnittelusta ja kehittämisestä alueittain.

Toimintavuositain sovittavat yhteiset painopistealueet:

- Suunnittelussa otetaan huomioon huoltajilta, henkilöstöltä ja lapsilta kootut toiveet ja tarpeet.
- Vuositain sovitaan kaikille varhaiskasvatusyksiköille yhteiset painopistealueet
- Lisäksi yksiköissä voi olla omia painopistealueita, jotka vaihtuvat toimintavuositain (esimerkiksi musiikki tai liikunta- ja luontokasvatus).
- Toteutumista tarkastellaan yksiköiden suunnittelu- ja arviointipalavereissa.

Toimintavuosisuunnitelma:

- Jokaisen lapsiryhmän henkilöstö ja perhepäivähoitaja tekevät toimintavuosisuunnitelman.
- Runko tehdään keväällä ennen toimintakauden alkua.
- Täydennetään toimintavuoden aikana lasten vasujen ja arvioinnin perusteella.
- Kirjataan tavoitteet tiimin/ perhepäivähoitajan toiminnalle.
- Kirjataan toimintavuoden aihekokonaisuudet, sekä laaja-alaisen osaamisen ja oppimisympäristöjen suunnittelu, kehittäminen ja arviointi.
- Kirjataan lasten ja perheiden osallisuus ja kotien kanssa tehtävät yhteistyön käytänteet

Kehittäminen ja arviointi:

- Toteutetaan säännöllisesti tiimipalavereissa.
- Huomioidaan lapsilta ja huoltajilta saatu palaute; näin lisätään perheiden ja lasten osallisuutta.
- Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.
- Luodaan myönteinen ilmapiiri, jossa jokaisen vahvuudet ja itsensä kehittäminen korostuvat. Huumoria ja iloa tuodaan jokapäiväiseen vuorovaikutukseen.
- Henkilöstö sitoutuu arvioimaan ja kehittämään asenteitaan ja toimintatapojaan jatkuvasti.

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava

lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁸⁴.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen elinikäisen oppimisen taitojen kehittymistä. Tärkeä osa on osallisuuden kokemuksen mahdollistamisella ja täten lapsi huomaa voivansa vaikuttaa ympärillään ja itsessään tapahtuviin asioihin. Oppivan yhteisön kaikkia jäseniä (henkilöstöä, lapsia ja perheitä) kannustamme jatkuvaan itsearviointiin sekä tiedon ja osaamisen jakamiseen. On lupa erehtyä ja sensitiivisen ja kannustavan läsnäolon ja avun voimin yrittää uudestaan ja oppia itselle vaativampiakin taitoja.

Tavoitteena on:

- lapsi oppii päätösten tekemistä
- lapsi oppii yhteen hiileen puhaltamista
- lapsen hyvä itsetunto
- rohkeutta tehdä aloitteita
- sinnikkyys ja lannistumattomuus

Tuetaan eri menetelmien avulla:

- Otetaan lapsi mukaan toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon asioissa, jotka koskevat lapsiryhmien toimintaa tai häntä itseään.
- Kannustetaan lasta tekemään omia ratkaisuja ja annetaan mahdollisuus niiden toteuttamiseen.
- Sallitaan epäonnistumiset ja annetaan kannustavaa palautetta jo yrittämisestä ja pienistä saavutuksista.
- Annetaan lapselle vastuuta ja ikätasolle sopivia työtehtäviä, joilla osoitetaan luottamusta hänen kykyihinsä selviytyä eri tilanteissa.
- Hyödynnetään tiimioppimista lapsiryhmässä.

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

- Vahvistetaan yritysten ja päiväkotien yhteistyötä (mm. vierailut työpaikoille, eri ammattien edustajien ja kummiyrittäjien vierailut yksiköihin)

3.1.2. Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialueille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksen tärkeänä painopistealueena on leikki:

- Leikki on lapselle ominainen tapa oppia ja toimia.
- Aikuiset tukevat ja auttavat lasta luomaan ja ylläpitämään sosiaalisia suhteita leikin avulla.
- Aikuinen kannustaa, innostaa ja mahdollistaa leikkimistä.
- Aikuinen suunnittelee ja järjestää niin fyysistä kuin sosiaalista leikki- ja oppimisympäristöä lasten tarpeiden mukaan.
- Luodaan mahdollisuus pitkäkestoiselle leikille.
- Järjestetään tilaa sekä materiaaleja.
- Luodaan ja kehitetään erilaisia toimintapisteitä, leikkipajoja, toiminta-alueita.
- Leikkivälineet ovat lasten saatavilla.
- Annetaan lapselle mahdollisuus valita toimintansa omien mielenkiinnon kohteiden mukaisesti.
- Ohjataan lapsia valitsemaan myös erilaisia ja uusia leikkialueita.
- Oppimisympäristöä arvioidaan ja muokataan säännöllisesti.

Majassa

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatusta toteutetaan siten, että siinä toteutuu osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. Lapsen yksilöllisyys huomioidaan niin, että jokainen lapsi oppii tunnistamaan ja löytämään omat vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa. Aiempina vuosina tehtyjen kyselyiden tulosten perusteella huoltajat pitävät tärkeinä vuorovaikutustaitoja, hyvää itsetuntoa, itseluottamusta ja tunnetaitoja. Myös vastuullisuus itsestä, toisista ja ympäristöstä on huoltajien mielestä tärkeää, samoin arjen taidot ja itsestä huolehtiminen. Henkilöstö näkee leikin erittäin tärkeänä

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä. Samoin lapset itse kokevat leikkimisen mieluisimmaksi varhaiskasvatuksessa.

Huoltajille järjestetään mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin:

- vanhempainillat
- kyselyt, joissa kartoitetaan huoltajien toiveita
- vasukeskustelut
- aloitelaatikot
- päivittäiset keskustelut

Henkilöstö:

- Huomioi kaikki ryhmän lapset ja ymmärtää erilaisia ilmaisun tapoja.
- Vuorovaikutus on myönteistä, välittävää, kannustavaa ja hellää.
- Toimii sensitiivisesti ja huomioi lasten aloitteet.
- Sitoutuu lapseen ja lapsiryhmään.
- Toimii siten, että lapsella on mahdollisuus osallistua.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia.

Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Toimintatavat ja yhteiset säännöt luodaan yhdessä lasten kanssa toimintavuoden alussa. Ne pidetään näkyvillä kuvitettuna ja toivottuun tekemiseen kannustavina, ei kieltävinä. Niitä kerrataan yhdessä lasten kanssa säännöllisesti useita kertoja vuodessa, toimintavuoden alussa tiheämmin. Henkilöstö suunnittelee päivittäiset siirtymätilanteet joustaviksi ja johdonmukaisiksi siten, että päivän kokonaisuus muodostuu hyvinvointia ja oppimista tukevaksi.

Monipuolinen liikunta:

- Lapsia kannustetaan liikkumaan monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa.
- Ryhmässä liikkuminen kehittää lapsen sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja.
- Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää.
- Toimintaympäristö suunnitellaan siten, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia omatoimiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona.
- Yhteistyössä huoltajien kanssa innostetaan lapsia liikkumaan myös vapaa-ajalla.

Pelastus-/turvallisuussuunnitelma:

Päiväkodeissa ja ryhmäperhepäiväkodeissa turvallisuussuunnitelma sisältyy sähköiseen pelastussuunnitelmaan (Pelsu). Perhepäivähoidossa on erillinen turvallisuussuunnitelma, joka sisältää pelastussuunnitelman. Suunnitelmiin liitetään lähietsintä- ja pihavalvontasuunnitelmat ja lapsen lääkehoitosuunnitelma. Suunnitelmat päivitetään ja henkilöstö perehtyy niihin aina toimintavuoden alussa. Retkiä varten laaditaan yksiköissä ryhmäkohtaisesti retkisuunnitelmat jokaiselle retkelle. Henkilöstölle järjestetään säännöllisesti ensiapu- ja alkusammutuskoulutuksia.

Kestävä elämäntapa:

- Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys.
- Arjen valinnoilla ja toimilla ilmentetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön.
- Edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Turvallisuus ja kiusaamisen ehkäisy:

- Turvallisuus jokapäiväisessä toiminnassa on itsestä ja toisista huolehtimista.
- Lapset ja henkilöstö pohtivat yhdessä ristiriitoja ja keinoja niiden ratkaisemiseen.
- Käytetään MiniVerso-menetelmää kiusaamis- ja riitatilanteissa.
- Vahvistetaan lapsen itsearvostusta ja -luottamusta huomioiden ikä- ja kehitystaso.
- Edistetään lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja, hyviä kaverisuhteita sekä hyviä tapoja.
- Lisätään lasten valmiuksia suojella itseään turvallisuutta uhkaavissa ja hämmentävissä kiusaamisen, alistamisen, väkivallan ja ahdistelun tilanteissa.
- Ohjataan lapsia kertomaan huolistaan luotettavalle aikuiselle.
- Lapsen vihjeet ja kertomukset kiusaamisesta otetaan vakavasti.
- Luodaan turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri.

- Kiusaamista ehkäistään ja käsitellään satujen, kertomusten, keskusteluiden, leikkien ja pienryhmätoiminnan avulla.
- Keskustellaan lapsen kiusaamiskokemuksista huoltajien kanssa varhaiskasvatuskeskustelujen yhteydessä.
- Kiusaamisen ehkäiseminen on koko henkilökunnan tehtävä, minkäänlaista kiusaamista ei hyväksytä.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyn suunnitelma:

- Laaditaan ryhmäkohtainen suunnitelma toimintavuosittain.
- Kirjataan toimintavuosisuunnitelmaan.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja

ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytänteet:

Fyysinen oppimisympäristö:

- mahdollistaa lapselle ominaiset tavat toimia (liikkuminen, leikkiminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu)
- on lapselle turvallinen, terveellinen ja esteetön
- leikkivälineet ovat lapsen saatavilla
- toimintaympäristössä käytetään erilaisia kuvia ympäristön ja tavaroiden hahmottamiseen ja järjestämiseen
- lasten tuotokset ovat esillä lapsiryhmän tiloissa
- hyödynnetään lähiympäristöä sekä luontoa kaikkina vuodenaikoina
- hyödynnetään erilaisten yhteistyökumppaneiden tarjoamia mahdollisuuksia (esimerkiksi kirjasto-, kulttuuri- ja liikuntatoimi)
- käynnit erilaisissa tapahtumissa ja vierailukohteissa
- hyödynnetään ilmainen liikkuminen paikallisbusseilla

Psyykinen ja sosiaalinen oppimisympäristö:

- aikuiset vastaavat lasten ja huoltajien aloitteisiin sekä ottavat ne huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa
- ilmapiiri on kunnioittava, avoin ja ennakkoluuloton
- kaikki tunteet hyväksytään ja ryhmän aikuiset auttavat lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesääätelyssä
- lapsella on mahdollisuus toimia joustavasti ryhmitellyissä pienryhmissä sekä leikkiä myös yksin
- ryhmän säännöt laaditaan yhdessä lapsiryhmän kanssa
- Miniverso-menetelmä on käytössä

Tekninen oppimisympäristö:

- lapsiryhmiin hankitaan ajanmukaisia tieto- ja viestintäteknologisia (tv)- laitteita
- ryhmissä käytetään pedagogisen toiminnan osana tv-laitteita
- lasten leikeissä on esim. käytöstä poistettuja teknisiä koneita

Oppimisympäristön suunnittelu ja arviointi:

- suunnittelussa otetaan huomioon lasten mielipiteet ja kiinnostuksen kohteet
- suunnittelussa huomioidaan myös huoltajien mielipiteet
- arviointia toteutetaan säännöllisesti lapsiryhmän ja huoltajien kanssa koko toimintakauden ajan
- suunnittelua ja arviointia tehdään toimintavuosisuunnitelmaa laadittaessa ja tiimipalaverissa

Pihalla

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁹.

PIEKSÄMÄELLÄ

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuvat luottamus, kunnioitus, kiireettömyys, kiinnostus ja sensitiivisyys. Paikallisesti noudatetaan yhtenäisiä käytänteitä perheiden kanssa lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa. Huoltajien mielestä tärkeimpiä yhteistyömuotoja ovat kuulumisten vaihtaminen, yhteiset tapahtumat kuten retket, pihatapahtumat, juhlat ja vanhempainillat sekä sähköisen viestinnän hyödyntäminen.

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä:

- varataan tarpeeksi aikaa lapselle ja huoltajalle tutustua uuteen varhaiskasvatuspaikkaan ja henkilöstöön
- jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka toteutumista seurataan ja arvioidaan huoltajien kanssa säännöllisesti
- lasten leikeistä ja merkityksellisistä kokemuksista keskustellaan päivittäin yhdessä lasten ja huoltajien kanssa korostaen vahvuus- ja oppimispuhetta
- huoltajia kannustetaan yhteistyöhön, toiminnan ja toimintaympäristöjen suunnitteluun sekä toteutukseen yhdessä henkilöstön kanssa

89 Varhaiskasvatuslaki 7 §

- huoltajat arvioivat säännöllisesti varhaiskasvatuksen toteutumista ja laatua vastaamalla asiakaskyselyihin
- sähköisiä palveluja kehitetään huomioiden asiakaslähtöisyys ja asiakkaan tietosuoja, esimerkiksi yksikkökohtaiset Facebook-sivut voidaan ottaa käyttöön

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

PIEKSÄMÄELLÄ

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuvat luottamus, kunnioitus, kiireettömyys, kiinnostus ja sensitiivisyys. Paikallisesti noudatetaan yhtenäisiä käytänteitä perheiden kanssa lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa. Huoltajien mielestä tärkeimpiä yhteistyömuotoja ovat kuulumisten vaihtaminen, yhteiset tapahtumat kuten retket, pihatapahtumat, juhlat ja vanhempainillat sekä sähköisen viestinnän hyödyntäminen.

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä:

- Varataan tarpeeksi aikaa lapselle ja huoltajalle tutustua uuteen varhaiskasvatuspaikkaan ja henkilöstöön.
- Jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka toteutumista seurataan ja arvioidaan huoltajien kanssa säännöllisesti.
- Lasten leikeistä ja merkityksellisistä kokemuksista keskustellaan päivittäin yhdessä lasten ja huoltajien kanssa korostaen vahvuus- ja oppimispuhetta.
- Huoltajia kannustetaan yhteistyöhön, toiminnan ja toimintaympäristöjen suunnitteluun sekä toteutukseen yhdessä henkilöstön kanssa.

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

- Huoltajat arvioivat säännöllisesti varhaiskasvatuksen toteutumista ja laatua vastaamalla asiakaskyselyihin.
- Sähköisiä palveluja kehitetään huomioiden asiakaslähtöisyys ja asiakkaan tietosuoja, esimerkiksi yksikkökohtaiset Facebook-sivut tai Peda.net-sivut voidaan ottaa käyttöön

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹². Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹³.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä⁹⁴.

PIEKSÄMÄELLÄ

Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat sekä arvioinnin käytänteet:

- Yhteistyötä arvioidaan ja kehitetään tarpeen mukaan yhteisissä tapaamisissa varhaiskasvatuksen esihenkilöiden ja yhteistyötahojen kanssa.
- Kunnallisessa ja yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevien lasten puheterapiapalveluista vastaavat sivistyspalvelujen puheterapeutti, yleisten perhepalveluiden puheterapeutit ja kommunikaatio-ohjaaja. Puheterapeuttien tehtävänä on arvioida ja kuntouttaa lasten puheen, kielen tai kommunikaation ongelmia. Puheterapian työmuotoina ovat tutkimus, ohjaus ja neuvonta, konsultaatio sekä puheterapia. Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjaus on myös olennainen osa puheterapiaa.
- Yhteistyössä lastenneuvolan kanssa tavoitteena on seurata lapsen kasvua ja kehitystä lapsen huoltajien kanssa. Tarvittaessa ohjataan perhettä hakeutumaan lapsen kehitystä tai perhettä tukevien palvelujen piiriin mm. perheneuvola, puheterapeutti, psykologi. Varhaiskasvatuksessa on käytössä yhteistyölomake 4-vuotiaiden ja tarvittaessa myös 1.5-, 3- ja 5-vuotiaiden neuvolakäyntiä varten. Varhaiskasvatuksen henkilöstö täyttää osaltaan yhteistyölomakkeen, johon kootaan havaintoja lapsen kehityksestä. Henkilöstö huolehtii, että 4-vuotislomake tulee täytettyä ja lähetettyä terveydenhoitajalle ennen 4-

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

vuotissyntymäpäivää. Yhteistyön tavoitteena on tunnistaa lapsen ikätasoinen kehitys ja ne kehitysalueet, joissa lapsi tarvitsee tukea ja ohjausta. Lomake lähetetään terveydenhoitajalle huoltajien kanssa käydyn keskustelun jälkeen hyvissä ajoin ennen neuvolakäyntiä. Neuvolakäynnin jälkeen terveydenhoitaja toimittaa kirjallisen palautteen varhaiskasvatukseen. Muita yhteistyömuotoja ovat lisäksi terveydenhoitajien käynnit varhaiskasvatuksen yksiköissä, konsultaatiot sekä yhteistyön kehittämiskokoukset.

- Perheneuvola tarjoaa ammattiapua lasten, nuorten ja lapsiperheiden tueksi erilaisissa elämäntilanteissa. Palveluihin kuuluvat mm. lasten psykologiset ja puheenkehitykseen liittyvät tutkimukset ja terapiat, huoltajien tukeminen, neuvonta ja perheohjaus. Perheneuvolan ja varhaiskasvatuksen henkilöstö tekevät yhteistyötä kunkin perheen kanssa erikseen sovitulla tavalla.
- Yleisten perhepalvelujen keskeisenä tavoitteena on mahdollisimman varhainen puuttuminen ja avun löytäminen perheiden riskitilanteissa. Varhaiskasvatuksessa tehdään monialaista yhteistyötä lapsiperheiden sosiaalityön, kotipalvelun, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken lapsen ja perheen edun sitä vaatiessa. Varhaiskasvatus voi olla esimerkiksi lastensuojelun avohuollon tukipalvelumuoto.
- Esi- ja alkuopetus: Tiiviillä yhteistyöllä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen välillä rakennetaan jatkumoa kasvatuksesta ja opetuksesta. Lapselle turvataan joustava siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta kouluun yhdessä sovittujen käytänteiden mukaisesti.

Muita yhteistyötahoja:

- yksityiset varhaiskasvatuspalvelujen tuottajat
- seurakunta, kulttuuri- ja liikuntatoimi, järjestöt, oppilaitokset, poliisi- ja pelastuslaitos
- varhaiskasvatuksen tukipalveluita tuottavat ruokarata (ruoka- ja laitoshuolto) ja tilapalvelut
- Vaalijala, Mikkelin keskussairaala, Kuopion yliopistollinen sairaala, kuntoutusohjaajat sekä yksityiset terapiapalvelut

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

PIEKSÄMÄELLÄ

Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta perustuu kasvattajien sensitiiviseen, lasta ja perhettä kunnioittavaan vuorovaikutukseen. Pedagogisen toiminnan lähtökohtana ovat lapsen kiinnostuksen kohteet sekä tarpeet, joita pohditaan vasukeskustelussa yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja heidän yhdessä ideoima suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan.

Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta on kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. Lasten osallisuutta varhaiskasvatuksen pedagogiseen toimintaan vahvistetaan havainnoimalla heidän mielenkiintonsa kohteita arjen eri tilanteissa sekä toteuttamalla toimintaa niiden pohjalta. Toimintavuoden aikana kartoitetaan lasten ideoita ja toiveita leikki- ja toimintaympäristöjen sekä toiminnan pedagogista suunnittelua varten.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

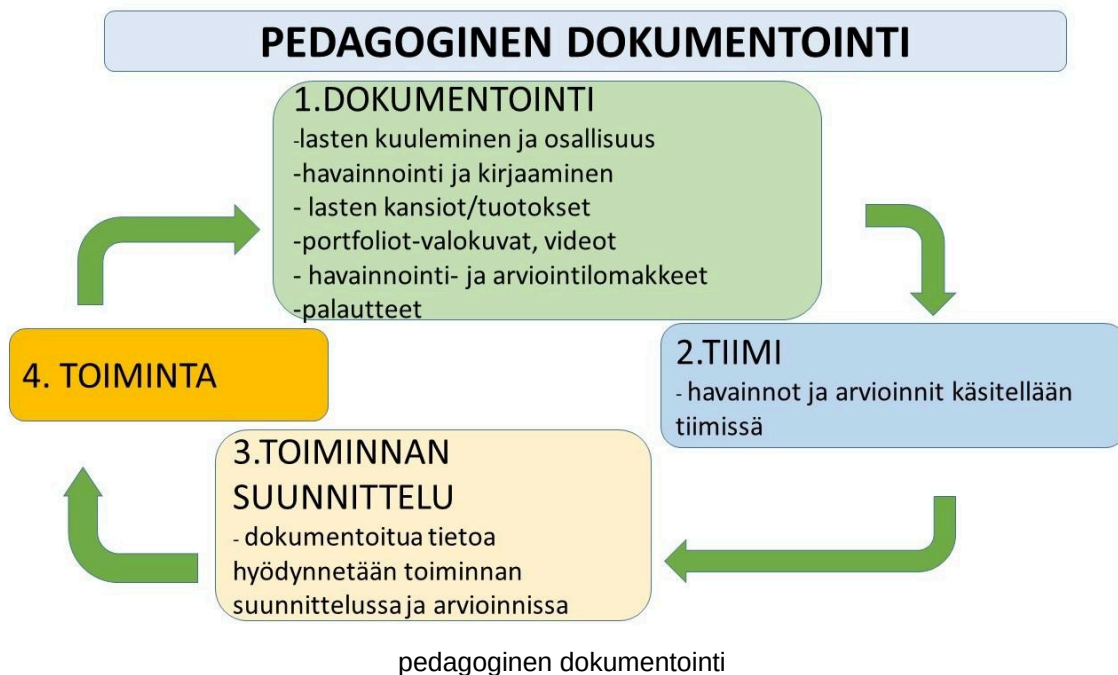
Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Pieksämäellä

Havainnointi, dokumentointi ja arviointi ovat toiminnan suunnittelun perusta. Varhaiskasvatushenkilöstö havainnoi lasten toimintaa, havainnot dokumentoidaan ja niitä arvioidaan tiimissä. Dokumentoimalla saadun tiedon avulla henkilöstö arvioi toimintaansa ja muuttaa tai muokkaa sitä niiden mukaisesti. Pedagogisen dokumentointiprosessin tarkoituksena on lapsituntemuksen lisääminen sekä oppimisympäristöjen ja toimintatapojen kehittäminen. Dokumentointitavat valitaan ja niiden käytöstä sovitaan lapsiryhmäkohtaisesti. Dokumentointiin osallistuvat kaikki tiimin jäsenet työnkuviensa ja -tehtäviensä mukaisesti.

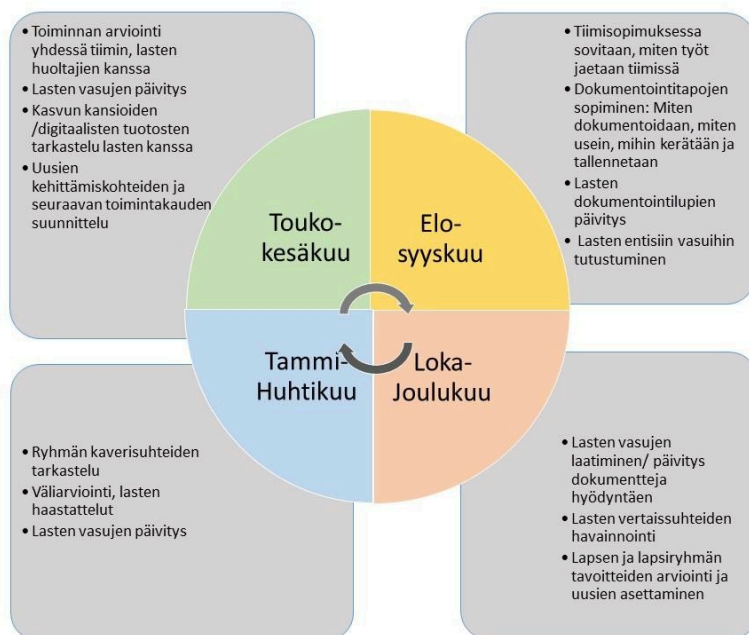
Pedagogisen dokumentoinnin prosessi

Päivittäin:

- Edellisen päivän keskeiset dokumentit
- Havainnointi ja dokumentointi sovitusti
- Tuumaustauot
- Dokumenttien julkaisu, tallennus
- Päiväkirjamerkinnot

Viikoittain:

- Tiimin pedagoginen tuumaustauko
- Lasten tuumaustauot
- Perjantaisin viikon tapahtumien ja kohokohtien läpikäyminen
- Tulevan viikon suunnittelu lasten kanssa

4.3. Monipuoliset työtavat

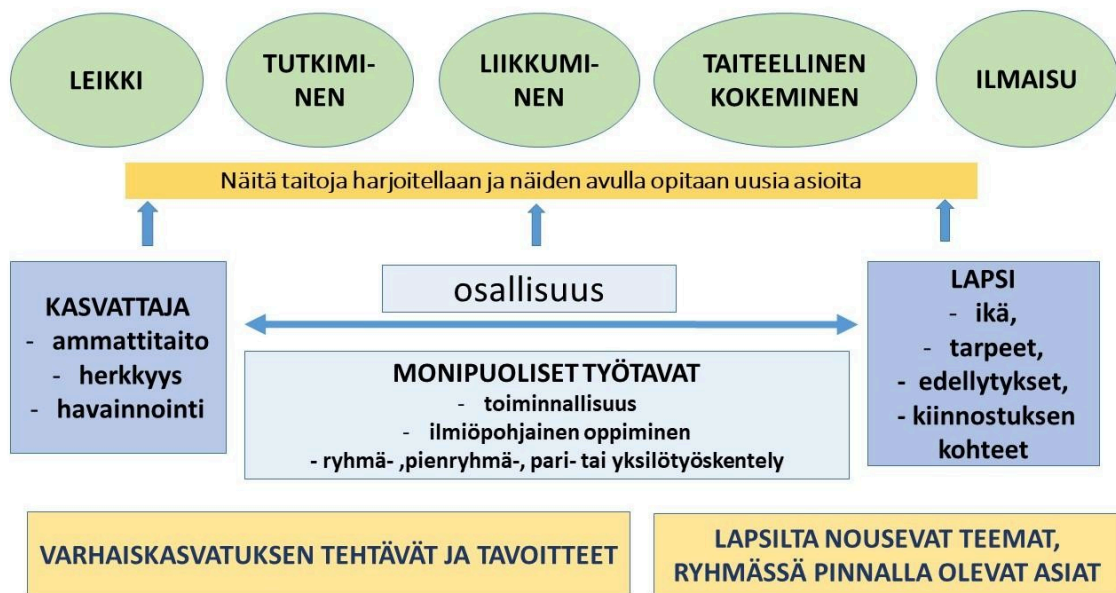
Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti.

Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

PIEKSÄMÄELLÄ

Monipuoliset työtavat

Rakentelua

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnot käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

PIEKSÄMÄELLÄ

Luodaan toimintakulttuuri, joka tunnustaa leikin pedagogisen merkityksen:

- Rakennetaan leikki- ja toimintaympäristöjä, jotka innostavat leikkimään ja mahdollistavat eri ikäisten lasten yhteisleikit.
- Hyödynnetään sisätilat, pihapiiri, lähiympäristö ja luonto.
- Erilaiset lelut, materiaalit ja välineet ovat lasten tiedossa ja saatavilla.
- Mahdollistetaan pitkäkestoinen leikki sekä leikin jatkuminen.
- Pienryhmissä lapsilla on mahdollisuus keskittyä leikkiin.
- Leikeistä nousevat teemat kertovat lapsille ajankohtaisista ja tärkeistä asioista. Niitä hyödynnetään yhteisen toiminnan suunnittelussa.
- Mieluisan leikin valinnassa voidaan käyttää apuna esim. kuvia.
- Leikkiessä sosiaalisia taitoja opetellaan omia näkemyksiä esiin tuoden ja neuvotellen.
- Mukaan pääseminen tasavertaisena leikkijänä vahvistaa lapsen tunnetta osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä.
- Leikkiville lapsille ja aikuisille annetaan leikkirauha.
- Lapselle annetaan mahdollisuus leikkiä myös yksin.

Aikuisen rooli leikissä:

- Aikuisen tehtävänä on luoda ilmapiiri, joka kannustaa lasta käyttämään omaa mielikuvitustaan ja lapsen omanlaiselle ilmaisulle jää tilaa.
- Lapsille jätetään tilaa kehittää leikin kulkua haluamaansa suuntaan.
- Aikuinen seuraa, havainnoi ja dokumentoi lasten leikkiä.
- Sensitiivinen aikuinen näkee millaiseen rooliin häntä leikissä tarvitaan ja tukee kaikkien lasten leikkiin pääsyä.
- Lasten kanssa leikkivän aikuisen tehtävänä on rikastuttaa leikkiä.
- Aikuinen varmistaa leikkijöiden osallistumisen lasten taitojen ja valmiuksien mukaisesti.

leikkihetki

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Numeroita

4.5.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen ja valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikkillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

PIEKSÄMÄELLÄ

kielten rikas maailma

4.5.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen

toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

PIEKSÄMÄELLÄ

ILMAISUN MONET MUODOT

MUSIIKILLINEN ILMAISU

- erilaiset soittimet
- laulu, tanssi, improvisointi ja esiintyminen
- kuunnellaan ja havainnoidaan ääniympäristöä
- musiikki liikunnassa, rentoutumisessa ja tunteiden tulkina
- musiikkitapahtumat

KUVALLINEN ILMAISU

- lapsen luovuus, ideointi
- erilaisiin materiaaleihin, välineisiin ja tekniikoihin tutustuminen
- omien ja toisten lasten tuotosten havainnointi
- taidenäyttelyt, vierailut

SANALLINEN JA KEHOLLINEN ILMAISU

- lasten kirjallisuuden hyödyntäminen
- lasten omat esitykset, draama, improvisointi
- mielikuvitus- ja roolileikit
- pöytä-, nukke-, varjoteatteri
- vierailut

ilmaisun monet muodot

maalausta

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntee olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvierailuun liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen

huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

PIEKSÄMÄELLÄ

minä ja meidän yhteisömme

Katsomuskasvatus on yleissivistävää ja sitä toteutetaan osana varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatus on uskonnollisesti sitoutumatonta (OPH-55-2018). Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii ammatillisesti katsomuksellisesti moninaisessa ympäristössä omasta katsomuksestaan riippumatta (OPH-15/05/2018).

- Kulttuurihistorialliset ja kirkolliset pyhät otetaan huomioon toimintavuosisuunnitelmassa.
- Yhteistyötä eri kirkkojen ja seurakuntien kanssa voidaan tehdä esimerkiksi tutustumalla kirkkorakennuksiin tai osallistua kyseisissä tiloissa pidettäviin konsertteihin tai tapahtumiin.
- Seurakuntien järjestämien juhlien, tapahtumien ja uskonnollisten tilaisuuksien ajalle on varhaiskasvatuksen järjestettävä lapsille vaihtoehtoista toimintaa. Tapahtumista ja vaihtoehtoisesta toiminnasta on tiedotettava huoltajille hyvissä ajoin. Huoltajilla on vapaus valita kumpaan toimintaan lapsi kulloinkin osallistuu. Esimerkiksi viikko-ohjelmassa mainitaan joulukirkko tai vaihtoehtoisesti jouluun liittyvä satutuokio.

Pieksämäen seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö:

Kynttilähetket:

- seurakunnan lapsityöntekijät pitävät kynttilähetken noin kerran kuukaudessa päiväkodeissa ja ryhmäperhepäiväkodeissa
- kynttilähetkien sisältö ja sanoitus toteutetaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2022 mukaisessa hengessä

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja

elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävästä elämäntapasta kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävästä elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävästä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön

teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

PIEKSÄMÄELLÄ

TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI

MATEMAATTINEN AJATTELU

- tuetaan matemaattisen ajattelun kehittymistä ja vahvistetaan myönteistä suhtautumista matematiikkaan
- lapsia ohjataan kiinnittämään huomio matemaattisiin asioihin päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä
- muodot, määrät, muutokset, luokittelu, vertailu, järjestykseen asettaminen, lukumäärät, mittaaminen, sijainti- ja suhderekäsitteet, geometria, vuorokauden- ja vuodenaajat

YMPÄRISTÖKASVATUS

- opitaan ympäristöstä ja ympäristössä
- toimitaan ympäristön puolesta
- luonto ja rakennettu ympäristö oppimisen kohteina
- ohjataan kestävään elämäntapaan
- retket, tutkiminen, havainnointi
- kasvi- ja eläinlajien tunnistaminen
- tiedon hankinta

TEKNOLOGIA- KASVATUS

- ohjataan havainnoimaan ympäristön teknologiaa
- kiinnitetään erityinen huomio koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön
- lasten omat ideat esim. rakennellen erilaisista materiaaleista
- kokeillaan eri laitteiden toimintaa

tutkin ja toimin ympäristössäni

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojen tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömiseen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätaidoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

PIEKSÄMÄELLÄ

kasvan, liikun ja kehityn

tasapainoilua

renkaat

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilanteiden mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä⁹⁶. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia

96 Varhaiskasvatustilanteiden mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä⁹⁶.

havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatusta toteutetaan suomen kielellä. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten suomen kielen opettamiseen käytetään suomi toisena kielenä-opetussuunnitelmaa (S2). Suomi toisena kielenä -opetus (S2-opetus) tarkoittaa monikulttuuriselle lapselle annettavaa suomen kielen tavoitteellista ja säännöllistä opetusta. Kaupungissa toimii työryhmä S2-toiminnan kehittämiseksi. Tarvittaessa käytetään tulkkipalveluita, joiden tilaamisesta vastaa monialaisissa työryhmissä palaverin koollekutsuja.

S2-opetusta järjestetään kaikille kolme vuotta täyttäneille lapsille, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai joiden suomen kieli ei muusta syystä ole kehittynyt ikätasoisesti. Näille lapsille tehdään oma S2-suunnitelma, jolle asetetaan realistiset tavoitteet ja jota seurataan säännöllisesti S2-seurantalomakkeella. Näin tuetaan lapsen äidinkieltä ja samalla suomen kielen kehitystä. Alle 3-vuotiaiden suomen kielen kehitystä tuetaan varhaiskasvatuksen arjen kaikissa vuorovaikutustilanteissa.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä

tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁷. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ohjeistus paikallisesti päätettävistä asioista

Kuvaa toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁸ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytystä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää⁹⁹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkittamis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁰.

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁸ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰¹. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰² varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰³.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁴. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁵. Tuki voi olla säännöllistä, osatai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁶. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁷. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁸, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Tuen järjestämisen periaatteet:

Tuen järjestämisen lähtökohtana on kaikille lapsille laadukas varhaiskasvatus.

Hyvän pedagogisen perusosaamisen lähtökohtia:

- lapsen kehityksen tunteminen
- sensitiivinen vuorovaikutus aikuisen ja lapsen välillä
- tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukitoimien aloitus
- toimintatapojen muokkaaminen ja lapsen tuen tarpeiden huomioiminen päivittäisessä toiminnassa
- tuen antaminen lapsen omassa ryhmässä

101 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

102 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

103 Varhaiskasvatuslaki 15 b §

104 Varhaiskasvatuslaki 31 §

105 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

106 Varhaiskasvatuslaki 15 d §

107 Varhaiskasvatuslaki 15 c §

108 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatuspaikka voi olla lähipäiväkodissa, perhepäivähoidossa tai päiväkotien pienryhmissä:

- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu varhaiskasvatuksen palveluesimiehen kanssa sopivan varhaiskasvatuspaikan valintaan.
- Kartoitetaan mahdollisen avustajan/ lisähenkilöstön tarve.
- Huoltajien luvalla ollaa yhteydessä lapsen kuntoutuksesta vastuussa oleviin tahoihin (neuvola, terapeutit, perheneuvola).
- Jos lapsen tuen tarve huomataan lapsen jo ollessa varhaiskasvatuksessa, tuki järjestetään ensisijaisesti lapsen sen hetkiseen varhaiskasvatuspaikkaan. Jos riittävää tukea ei pystytä järjestämään sinne, niin neuvotellaan huoltajien kanssa lapselle paremmin sopivasta varhaiskasvatuspaikasta.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat:

Pieksämäellä toimii kaksi konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa (veo). He konsultoivat, havainnoivat ja arvioivat lasten kasvua ja kehitystä sekä osallistuvat yhdessä muiden varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa lapsen yksilölliset tarpeet huomioivan toiminnan ja varhaiskuntoutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Veot kiertävät päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa, avoimen varhaiskasvatuksen leikkikerhoissa ja perhepäivähoidossa. Lisäksi Hiekanpään päiväkodin pienryhmässä työskentelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Varhaiskasvatuksen perheohjaus:

Perheohjaus on palvelua sekä kunnallisen varhaiskasvatuksen että avoimen varhaiskasvatuksen (Perheiden Hermannin) lasten leikkikerhojen ja perhekerhojen perheille. Perheohjauksen tavoitteena on perheiden hyvinvoinnin ylläpitäminen ja lisääminen. Perheohjauksella vahvistetaan perheiden arjen sujumista, vanhemmuutta ja kasvatusta. Perheitä tuetaan löytämään omat voimavaransa ja ottamaan ne käyttöön arjessa. Pulmia ja haasteita voivat tuoda esim. lapsen vaativa temperamentti, vuorovaikutuksen sujumattomuus. Muutostilanteet perheessä voivat myös johtaa avun tarpeeseen. Perheohjaaja käy perheiden kotona keskusteluapuna, ohjaajana ja neuvojana sekä mallittamassa arkea. Perheohjaaja voi huoltajien toiveesta olla myös läsnä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelussa sekä lapsen arjessa varhaiskasvatuspaikassa. Perheohjauksen tavoitteet, sisältö ja kesto sovitaan kunkin perheen tarpeiden mukaan. Varhaiskasvatuksen perheohjaus on luottamuksellista ja maksutonta.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹⁰⁹. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan¹¹⁰.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹¹¹.

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 40-41 §

Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹¹².

PIEKSÄMÄELLÄ

Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun lapsi tarvitsee tukea kasvuun ja oppimiseen:

- Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä on tärkeää luottamuksellisuus sekä lapsen ja perheen kunnioittaminen.
- Huoltajan tulee olla tietoinen lapsen saamasta tuesta ja sen vaikutuksesta.
- Lapsi voi saada tukea myös sosiaali- ja terveyspalveluista ja/ tai yksityisiltä terapeuteilta. Huoltajat toimittavat lausunnot ja/ tai yhteenvedot toteutetuista terapioiden tai ne pyydetään huoltajan luvalla suoraan varhaiskasvatuksen opettajalle ja erityisopettajalle.
- Huoltajan kanssa sovitaan, ketkä osallistuvat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ja/ tai kuntoutuspalaveriin. Palaverin koollekutsujana voi toimia varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja tai kuntouttava/tutkiva taho.

Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa, kun lapsi saa yleistä tukea:

Huoltajaan ollaan yhteydessä viipymättä, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai huoli lapsen hyvinvoinnista muutoin herää. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen ja tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön kehitysvaiheensa mukaisesti. Varhaiskasvatus järjestetään lapsen ja huoltajan kanssa yhteistyössä niin, että jokainen lapsi saa juuri oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta sekä hoitoa, ja tähän sisältyy myös lapsen mahdollisesti tarvitsema yleinen tuki. Huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö ja sen merkitys korostuvat erityisesti silloin, kun lapsella on tuen tarvetta. Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohtana sille, että tukea osataan antaa tarpeeksi ajoissa ja että tuki on riittävää.

Yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa, kun lapsi tarvitsee tehostettua tai erityistä tukea:

Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun lapsi tarvitsee tehostettua tukea kasvuun ja oppimiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen ja tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön kehitysvaiheensa mukaisesti. Varhaiskasvatus järjestetään lapsen ja huoltajan kanssa yhteistyössä niin, että jokainen lapsi saa juuri oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta sekä hoitoa, ja tähän sisältyy myös lapsen tarvitsema erityinen tuki. Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohtana sille, että tukea osataan antaa oikea-aikaisesti ja että tuki on riittävää.

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹³.

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁴. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁵.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatus järjestetään siten, että lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa.

- Lapsen tarvitsemat tukitoimet muodostavat kokonaisuuden ja niiden yhteensovittamiseen kiinnitetään huomiota.
- Lapsen tarvitsema tuki suunnitellaan tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä perheen ja muiden asiantuntijoiden kanssa.
- Yhteistyö ja siihen liittyvät käytänteet kirjataan lapsen vasuun.

Ladulla

Pidennetty oppivelvollisuus

¹¹⁴ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Pidennettyä oppivelvollisuutta suosittelee lapsen kuntoutuksesta vastaava tahon. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta tekee Pieksämäellä opetusjohtaja huoltajien hakemuksen perusteella. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle annetaan hyvissä ajoin tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista.

Pidennetyssä oppivelvollisuudessa olevalla lapsella on mahdollisuus huoltajien niin halutessa osallistua varhennettuun vapaaehtoiseen esiopetukseen vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista. Pieksämäellä lapsi pääsääntöisesti aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna kun hän täyttää kuusi vuotta.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työ tavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁶ ja tuen muodot¹¹⁷ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁸. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹¹⁹.

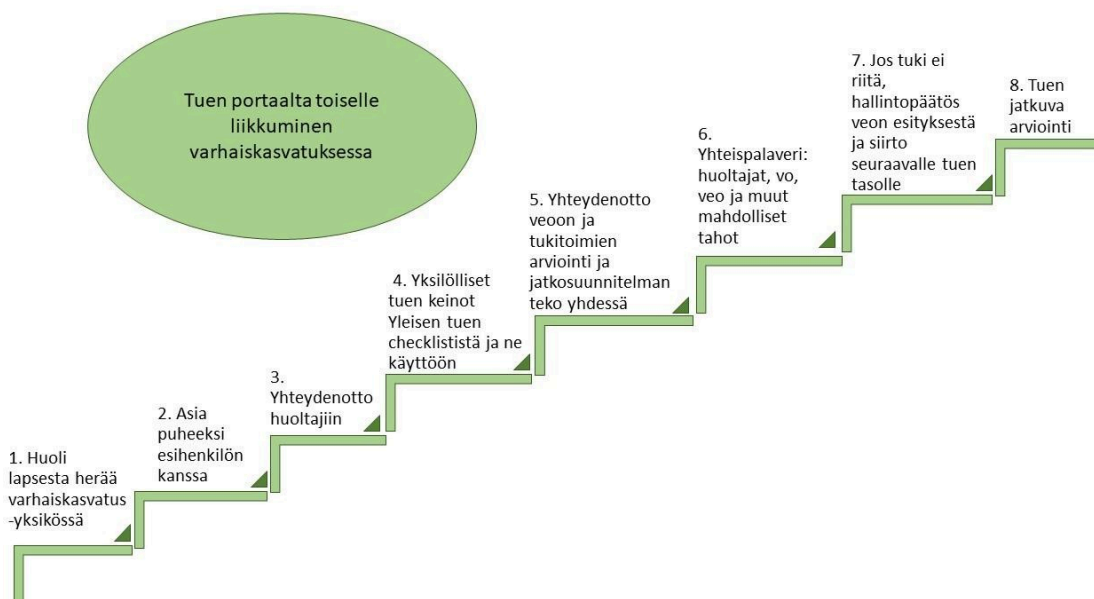
PIEKSÄMÄELLÄ

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁰.

PIEKSÄMÄELLÄ

Yleisen tuen käytännön järjestäminen

Lapsella on lähtökohtaisesti oikeus omassa lapsiryhmässään toteutuvaan varhaiskasvatukseen ja siinä annettavaan yleiseen tukeen osana lapsiryhmän perustoimintaa heti tuen tarpeen ilmettyä. Iso osa laadukasta yleistä tukea ovat erilaiset pedagogisen tuen keinot, jotka tuodaan osaksi lapsen varhaiskasvatuspäivää. Nämä on kuvattu tarkemmin Pieksämäen kaupungin varhaiskasvatusyksiköissä käytössä olevassa Yleisen tuen checklist – asiakirjassa, jota varhaiskasvatuksen opettaja käyttää suunnitellessaan tukimuotojen käyttöönottoa tai arvioidessaan niiden vaikuttavuutta.

Asiakirjassa listatut pedagogisen tuen keinot olemme Pieksämäellä jakaneet edelleen vuorovaikutukseen, tavoitteellisuuteen, oppimisympäristöön tai toiminnanohjaukseen liittyviin. Vuorovaikutukseen liittyviä tuen keinoja ovat esimerkiksi yksilöllinen ohjaus ja kuvallisen reissuvihkon käyttö tehostettuun viestintään, kun taas tavoitteellisuuteen liittyvät muun

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

muassa lisätty mallintaminen ja ohjaaminen sekä lapsen vahvuuksien tunnistaminen ja niiden hyödyntäminen varhaiskasvatuksen arjessa. Toiminnanohjaukseen liittyviä tuen keinoja ovat esimerkiksi kuvin tuettu siirtyminen toiminnosta toiseen ja yksilöllisesti mietityt keinot tukea kuuntelemista ja keskittymistä. Oppimisympäristöön liittyviä keinoja voivat olla muun muassa tilojen suunnittelu monipuolisiksi ja innostaviksi sekä työskentelyn mahdollistaminen pienryhmissä joustavin ryhmittelyin.

Työntekijöiden vastuut yleisen tuen aikana

Päävastuu yleisen tuen suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla ja muulla henkilöstöllä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarpeen mukaan kaikkiin tuen antamisen vaiheisiin.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²¹. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²².

PIEKSÄMÄELLÄ

Tehostetun tuen käytännön järjestäminen

Lapsella on oikeus saada tehostettua tukea, jos häntä ei voida riittävästi tukea yleisellä pedagogisella tuella. Yleisen tuen erilaisia toimintatapoja ja menetelmiä tulee olla kokeiltuna säännöllisesti ja kirjattuna lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ennen tehostetun tuen aloittamista. Osalla varhaiskasvatukseen tulevista lapsista tehostetun tuen tarve on jo tiedossa aloitusvaiheessa.

Tehostettu tuki on lapsen kehityksen ja oppimisen yleistä tukea vahvempaa ja yksilöllisempää. Tehostettu tuki on säännöllistä, päivittäistä ja siinä hyödynnetään samanaikaisesti eri pedagogisia tukimuotoja. Pedagogisen tuen lisäksi tehostettu tuki voi sisältää erityispedagogisia menetelmiä ja varhaiskasvatuksen rakenteellisia tukitoimia. Kaikkien tehostettua tukea saavien lasten tuen tarve ei edellytä rakenteellisia tukitoimia, vaan suunnitelmalliset pedagogiset tukitoimet yhdessä mahdollisten muiden kuntouttavien tahojen kanssa edistävät lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Tehostettua tukea annetaan Pieksämäellä kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen suunnitelman tehostetun tuen laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja/perhepäivähoitaja konsultoiden varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta. Tuki voi olla säännöllistä tai osa-aikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa.

Työntekijöiden vastuut tehostetun tuen aikana

¹²¹ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Vastuu tehostetun tuen suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla ja muulla henkilöstöllä yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu kaikkiin tuen antamisen vaiheisiin.

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²³.

Erityisen tuen käytännön järjestäminen

Erityistä tukea annetaan Pieksämäellä kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu erityisessä tuessa olevan lapsen tuen tarpeen arviointiin sekä tuen suunnitteluun, toteuttamiseen sekä arviointiin. Hän osallistuu myös lapsen pedagogisten asiakirjojen laadintaan ja monialaiseen yhteistyöhön. Kunkin lapsen kohdalla sovitaan erikseen, kuinka lapsen erityisopetus järjestetään. Tämä kirjataan lapsen vasuun. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa.

Työntekijöiden vastuut erityisen tuen aikana

Vastuu erityisen tuen suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla ja muulla henkilöstöllä yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu kaikkiin tuen antamisen vaiheisiin.

5.3.4. Tuen muodot

*Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁴. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.*

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁵. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

PIEKSÄMÄELLÄ

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä kasvuun ja oppimiseen liittyvät tarpeet.

Pedagogiset tukitoimet:

- toiminnan tavoitteellinen suunnittelu ja toteuttaminen lasten tarpeiden mukaan sekä selkeä päiväjärjestys
- työskentely joustavin ryhmittelyin ja pienryhmissä
- oppimisympäristöjen muokkaaminen
- yksilöllisten toiminnanohjausta tukevien menetelmien käyttäminen

- vuorovaikutusta ja kommunikaatiota tukevien menetelmien käyttäminen (tukiviittomat, kuvat)
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama tuki ja ohjaus

Rakenteelliset tukitoimet:

- henkilöstön lisääminen
- henkilöstörakenteen muokkaaminen
- ryhmäkoon pienentäminen
- intensiivisen tuen ryhmät

Hoidolliset tukitoimet:

- menetelmät ja toimintatavat, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen (esim. pitkäaikaissairaudet)

	Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
Painottuvat tuen muodot	Ryhmätasoinen pedagoginen tuki	Yksilöllistetty pedagoginen tuki Rakenteellinen tuki	Yksilöllistetty pedagoginen tuki Vahva rakenteellinen tuki
Erityisopetus	Ei	Mahdollinen (yleensä osa-aikainen)	Kyllä (osa- tai kokoaikainen)
Kenelle	Kaikille	Vahvan yleisen tuen ja pedagogiikan jälkeen tarve eriyttää ja yksilöllistää opetusta ja ohjausta arjessa	Monialainen tuen tarve Tarve yksilöllistää opetus ja ohjaus useissa tai kaikissa arjessa
Erityispedagogisen osaamisen rooli suunnittelussa	Vahva yleinen pedagoginen osaaminen	Erityispedagogisen osaamisen rooli korostuu	Erityispedagogisen osaamisen rooli vahva
Monialaisuus	Mahdollinen	Ainakin yksi taho mukana	Ainakin yksi taho mukana
Suunnitellun tuen toteuttaminen ja sitoutuminen	Kaikki lapsen ryhmän aikuiset	Kaikki lapsen ryhmän aikuiset	Kaikki lapsen ryhmän aikuiset

Tuen muodot

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁶. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁷.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

PIEKSÄMÄELLÄ

Lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt:

- Lapsen kasvua ja kehitystä sekä mahdollisesti tarvittavia tukitoimia arvioidaan lapsen huoltajien ja henkilöstön jatkuvassa yhteistyössä.
- Lasten kehitystä ja oppimista havainnoidaan varhaiskasvatuksen arjessa.
- Havainnot kirjataan ja dokumentoidaan ryhmässä yhdessä sovittujen käytänteiden mukaisesti.
- Tuen tarpeen arviointiin ja tuen antamiseen osallistuu päiväkodissa ryhmän koko henkilöstö yhdessä konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.
- Perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa havainnointiin ja tuen tarpeen arviointiin osallistuvat perhepäivähoitajan lisäksi varhaiskasvatuksen palveluesimies ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja.
- Tarvittaessa arvioinnin tukena käytetään lapsen tuen kannalta tarvittavaa asiantuntijalausuntoa tai konsultoidaan huoltajien kanssa yhdessä sovitulla tavalla eri asiantuntijoita.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁸. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹²⁹. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toiminna lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua¹³⁰.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁰ HE 148/2021 vp, s. 34

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³¹.

PIEKSÄMÄELLÄ

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) tuen aikana:

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma yleisen tuen aikana

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan tai vähintään kerran vuodessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkastamisen yhteydessä tai tuen tarpeen muuttuessa. Vasuun kirjataan lapsen tarvitsema tuki, tuen taso, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako. Huoltajan ja lapsen osallisuutta tuetaan suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Arviointiin osallistuu tarpeen mukaan myös muut viranomaiset, asiantuntijat ja tarvittavat tahot, ensisijaisesti huoltajan suostumuksella.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tehostetun ja erityisen tuen aikana

Tehostetussa ja erityisessä tuessa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen tarvitsema tuki, tuen taso, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako. Laadinnassa voidaan hyödyntää huoltajien luvalla muita asiakirjoja. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan pedagogiset ratkaisut esim. työtavat, materiaalit, välineet, kuinka erityisopetus järjestetään ja kuka siitä vastaa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta

¹³¹ HE 148/2021 vp, s. 35

tuetaan suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Arviointiin osallistuu tarpeen mukaan myös muut viranomaiset, asiantuntijat ja tarvittavat tahot, ensisijaisesti huoltajan suostumuksella.

Varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen

- yleinen tuki: laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarvittaessa
- tehostettu tuki: laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan opettajan kanssa
- erityinen tuki: laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³². Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³³. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁴. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁵. Päätös on aina perusteltava¹³⁶. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁷.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹³⁸.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹³⁹.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämismvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen¹⁴⁰.

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁶ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁷ HE 148/2021 vp, s. 36

¹³⁸ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 30

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

PIEKSÄMÄELLÄ

Päätös tehostetusta tai erityisestä tuesta on aina hallintopäätös:

- Ennen päätöksen tekemistä kuullaan lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa.
- Päätöksen perustelut laatii varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä lapsen varhaiskasvatuksen opettajan tai perhepäivähoidossa perhepäivähoitajan kanssa.
- Esitys tehostettuun tai erityiseen tukeen siirtämisestä ja järjestämisestä -lomakkeeseen kirjataan lapsen tuen tarpeet, muodot ja tukipalvelut
- Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle. Huoltajan tulee tällöin olla yhteydessä varhaiskasvatuksen erityisopettajaan.
- Päätös on toistaiseksi voimassa oleva.
- Hallintopäätökset tehdään sähköisesti viranhaltijapäätösohjelma Valmussa ja päätökset postitetaan salattuna sähköpostina tai kirjeenä huoltajille
- Päätökseen liitetään valitusosoitus opetuslautakunnalle, koska huoltaja voi hakea muutosta valittamalla.
- Jos tuen tarve muuttuu tai poistuu, niin hallintopäätös muutetaan tai kumotaan.

Kunnallisen varhaiskasvatuksen päätökset tehostetusta ja erityisestä tuesta:

- Hallintopäätökset tehostetusta tuesta tekee päiväkodeissa päiväkodin johtaja ja perhepäivähoidossa sekä ryhmäperhepäivähoidossa varhaiskasvatuksen palveluesimies.
- Erityisen tuen hallintopäätökset tekee varhaiskasvatuksen johtaja.

Esioppilaiden hallintopäätökset täydentävän varhaiskasvatuksen osalta:

- Kunnallisissa päiväkodeissa olevien esioppilaiden varhaiskasvatuksen tehostetun tuen hallintopäätökset tekee päiväkodin johtaja ja erityisen tuen hallintopäätökset opetusjohtaja.
- Yksityisissä päiväkodeissa olevien esioppilaiden varhaiskasvatuksen tehostetun tuen hallintopäätökset tekee varhaiskasvatuksen johtaja ja erityisen tuen hallintopäätökset opetusjohtaja.

Yksityisen varhaiskasvatuksen päätökset tehostetusta ja erityisestä tuesta:

- Varhaiskasvatuksen erityisopettaja laatii päätöksen perustelut yhteistyössä yksityisen päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajan tai perhepäivähoitajan kanssa.
- Tehostetun ja erityisen tuen päätökset tekee varhaiskasvatuksen johtaja.
- Tehostetun tai erityisen tuen päätökset toimivat myös korotetun palvelusetelin perusteina.
- Varhaiskasvatuksen erityisopettajat seuraavat tuen toteutumista.

Lapsi on kahdessa kunnassa varhaiskasvatuksessa tai muussa kunnassa:

- Jos lapsi on kahdessa eri kunnassa varhaiskasvatuksessa, molemmat kunnat tekevät omalta osaltaan tehostetun ja erityisen tuen päätökset. Pieksämäen varhaiskasvatuksen osalta noudatetaan edellä mainittuja periaatteita
- Jos pieksämäkeläinen lapsi on sijoitettu toiseen kuntaan tai varhaiskasvatus toteutuu toisessa kunnassa, tekee kyseinen kunta hallintopäätökset tehostetusta tai erityisestä tuesta.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴¹. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴². Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴³. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁵.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, ovat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴³ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

PIEKSÄMÄELLÄ

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään seuraavin tavoin:

Huoltajien ja perheiden kanssa tehtävä yhteistyö:

- Joka toinen toimintavuosi maaliskuussa tehdään laaja koko varhaiskasvatuksen yhteinen asiakaskysely. Tulokset julkaistaan varhaiskasvatuksen verkkosivuilla ja yksiköissä. Yksikkökohtaiset tulokset ovat koko varhaiskasvatuksen että kunnallisten ja yksityisten yksiköiden toiminnan arvioinnin ja suunnittelun pohjana.
- Joka toisena keväänä yksiköt tekevät omia yksikkökohtaisia kyselyitä kartoittaakseen huoltajien ja lasten toiveita, palautteita ja mielipiteitä. Tuloksia

hyödynnetään yksiköiden ja tiimien toiminnan suunnitteluun ja arviointiin

- Vanhempainiltoja ja muita perheille yhteisiä tapahtumia järjestetään yhteisen keskustelun mahdollistamiseksi, palautteiden saamiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi.
- Säännölliset vasukeskustelut antavat lisätietoa lapsiryhmien toiminnan arviointiin ja kehittämiseen.

Lasten osallisuuden vahvistaminen ja kehittäminen:

- Lapsilta saatua palautetta hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa.
- Lapsilta kerätään säännöllisesti palautetta toiminnasta ja mielenkiinnon kohteista palautelomakkeen avulla, vasukeskusteluissa ja arjen toiminnoissa.
- Tiimeissä sovitaan käytössä olevat menetelmät esimerkiksi, miten käytetään havainnointia, haastatteluja, videointia, valokuvausta.
- Arvioidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista, lasten osallisuutta, lasten vertaissuhteita.
- Arvioinnin tuloksia käytetään lapsiryhmien toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä.
- Esimiehelle tiedotetaan arvioinnin tulokset ja kehittämissuunnitelmat. Esimies osallistuu tarvittaessa kehittämiseen.

Tiimien ja yksiköiden toiminnan kehittäminen:

- Varhaiskasvatussuunnitelman toteumista ja vasuprosessin toimivuutta arvioidaan esimiehen johdolla pedagogisissa palavereissa säännöllisesti toimintavuoden aikana.
- Tiimipalavereita pidetään tiimien vastaavien johdolla säännöllisesti koko toimintavuoden aikana. Tiimeissä kehitetään ja arvioidaan tiimien toimintaa. Tiimimuistiot toimitetaan esimiehille tiedoksi. Esimies osallistuu sovituin määräajoin tiimipalavereihin.
- Arviointi- ja suunnittelupäivät: Henkilöstö seuraa, arvioi ja kehittää toimintavuosisuunnitelmaa ja sen toteutumista säännöllisesti, jolloin myös huoltajien ja lasten palautteet ja arvioinnit ovat käytettävissä. Arvioidaan pedagogista toimintaa, johtamista ja organisaation toimintakulttuuria. Laaditaan toimintavuosisuunnitelma seuraavalle toimintavuodelle. Arvioidaan lapsen osallisuuden toteutuminen ja lasten vasujen näkyminen arjen toiminnassa.

Henkilöstön ammattitaidon ja hyvinvoinnin kehittäminen:

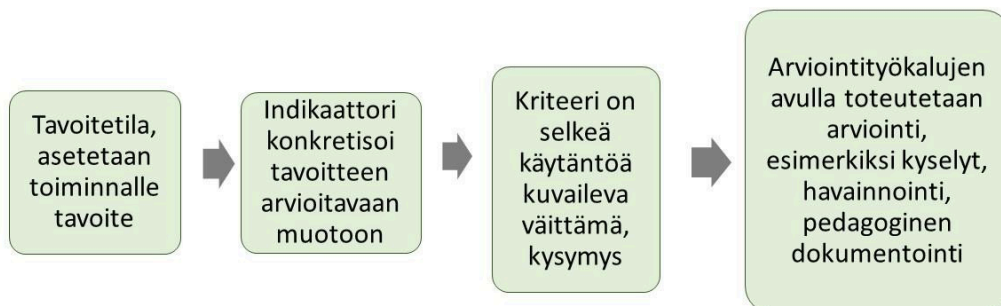
- henkilöstön itsearviointi kehittämisen perustana
- koulutustarpeiden kartoittaminen
- ammattitaidon ylläpitäminen, koulutussuunnitelmat henkilöstön sekä tiimien tarpeiden pohjalta, koulutuksiin osallistuminen
- keskustelut esimiehen kanssa säännöllisesti toimintavuoden aikana
- hyödynnetään kontekstianalyysia, jossa henkilöstö arvioi yhteistyön, toimintaympäristön ja toimintamallien toimivuutta sekä pedagogiikkaa ja t sisältöjä

- palautteiden ja arviointien pohjalta laaditaan ja toteutetaan tarvittavat kehittämistoimenpiteet
- arvioidaan henkilöstön keskinäistä vuorovaikutusta sekä vuorovaikutusta henkilöstön, lasten ja huoltajien välillä

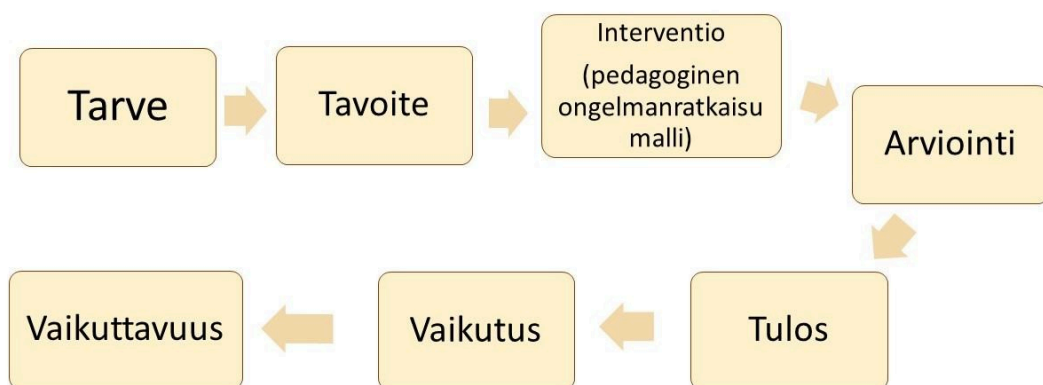
Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnissa otetaan käyttöön rakennetekijät ja niitä kuvaavat indikaattorit paikallisella ja pedagogisen toiminnan tasolla. Nämä on kuvattu Varhaiskasvatuksen laadunarvioinnin perusteissa ja suosituksissa (Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018)

Varhaiskasvatuksen arviointiprosessi:

- Pieksämäen varhaiskasvatuksen arvot ovat arvioinnin perustana.
- Luodaan ja sovitaan laadunhallinnan ja arvioinnin rakenteet: mitä arvioidaan, milloin ja miten arviointia tehdään.
- Suunnitellaan aikataulut koko kaupungin yhteisille arvioinneille.
- Yksikkö- ja ryhmäkohtaiset arvioinnit suunnittelee yksikön esihenkilö yhdessä henkilöstönsä kanssa.
- Valitaan tavoitteet, indikaattorit, kriteerit, arviointimenetelmät.
- Arviointi voi lähteä myös tarpeesta, joka ilmenee lapsiryhmässä.
- Varmistetaan lasten ja huoltajien osallisuus.
- Sovitaan julkaisutavat.

Arvioinnin eteneminen

Tarvelähtöinen arviointi